
RECENZJE

Kard. Kurt Koch, *Kościołe, dokąd zmierzasz?*, Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej GAUDIUM, Lublin 2014, ss. 128.

Zarówno osoba kard. Kurta Kocha, aktualnie przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan, jak i jego bogaty dorobek teologiczny są mało znane w Polsce. Należy tym bardziej z radością przyjąć wydanie przez Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej GAUDIUM jego rozważań, zatytułowanych *Kościołe, dokąd zmierzasz?*. Jak czytamy w nocie od tłumacza, Koch w procesie kształtowania człowieka i przekazie wiary dużą wagę przywiązuje do tzw. „duszpasterstwa książkowego” (s. 10). W Polsce największym, bez wątpienia, znawcą teologii kard. Kocha jest tłumacz książki, ks. dr hab. Robert Biel. Analizie twórczości teologicznej Purpurata poświęcił on rozprawę habilitacyjną, zatytułowaną *Kościół Wielkiej Soboty. Paschalna wizja Kościoła w ujęciu kardynała Kurta Kocha*, wyd. II, Tarnów 2013, ss. 488. Dorobek Autora musi budzić szacunek, wystarczy przejrzeć wykaz jego publikacji z lat 1978–2011 we wspomnianej rozprawie habilitacyjnej (s. 462–473). Do czasu wydania recenzowanej książki w języku polskim ukazały się tylko dwa artykuły K. Kocha: *Szanse i problemy „Nowej Ewangelizacji” na Zachodzie jako animacja i ostrzeżenie dla Polski*, w: *Nowa ewangelizacja odpowiedzią na wyzwania obecnego czasu*, Lublin 1993, red. K. Góźdz, s. 47–61 i *Zepchnięci na margines czy sól ziemi?*, „Homo Dei” 68 (1998) nr 4, s. 9–24. Należy zauważyć, że drugi artykuł, nie wiadomo, z jakich powodów, jest pomijany przez ks. R. Biela i w innych wykazach. W 2015 roku, nakładem Wydawnictwa Archidiecezji Lubelskiej GAUDIUM, ukazał się obszerny wywiad z kard. Kurtem Kochem, przeprowadzony przez ks. Roberta Biela, zatytułowany *Symfonia jedności* (ss. 240).

Należałoby w tym miejscu chociaż pokrótce przypomnieć biografię kard. Kurta Kocha. Urodził się 15 marca 1950 roku w Emmenbrücke (Szwajcaria). Studiował na Wydziale Teologii Uniwersytetu w Lucernie, gdzie zrobił doktorat i habilitację. W latach 1989–1996 był wykładowcą dogmatyki, liturgii i teologii ekumenicznej na tejże uczelni. W 1995 roku został mianowany biskupem Bazylei i pełnił tę funkcję do 2010 roku. Przez dziewięć lat był wiceprzewodniczącym, a następnie w latach 2007–2010 przewodniczącym Konferencji Episkopatu Szwajcarii. Od 2002 roku jest członkiem Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan, a od roku 2010 – jej przewodniczącym. W 2014 roku otrzymał Złoty Dyplom Wydziału Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie. W uchwale Wydziału Teologii KUL podkreślono, że Kardynał otrzymał Złoty

Dyplom w dowód wdzięczności „za wybitne osiągnięcia w naukach teologicznych oraz za konsekwentne zaangażowanie w promowanie dzieła jedności chrześcijan na polu ekumenizmu doktrynalnego, duchowego i praktycznego, a także za ukazywanie dróg działalności pastoralnej Kościoła katolickiego we współczesnym świecie”.

Stosunkowo niewielka, bo licząca 128 stron, książka *Kościele, dokąd zmierzasz?* składa się z trzech części i epilogu. Wstęp do jej polskiego wydania napisał ks. abp Stanisław Budzik, metropolita lubelski, a ks. Robert Biel opatrzył je słowem od tłumacza. Książka po raz pierwszy została wydana w języku niemieckim w roku 1995, pt. *Kirche: Wohin gehst du? Ein hoffnungsvoller Zwischenruf*. Mimo to – jak czytamy na stronie Wydawnictwa GAUDIUM – „jest ona wciąż aktualna, bo traktuje o problemach coraz to bardziej obecnych w Kościele powszechnym i lokalnych wspólnotach kościelnych. Jej aktualność ma swoje zakorzenienie szczególnie w eklezjologicznej idei rozumienia Kościoła jako wędrującej Wspólnoty Ludu Bożego oraz proponowanej przez Kocho futurologicznej perspektywie patrzenia na Kościół i jego niestrudzonej trosce o ciągłe szukanie i wskazywanie nowych dróg w podejmowaniu i realizowaniu misji ewangelizacji”.

Jak zauważa Autor, pytanie zawarte w tytule książki: „Kościele, dokąd zmierzasz?” jest najbardziej podstawowym pytaniem w obliczu głębokiego kryzysu Kościoła (s. 15). Celem książki jest próba wskazania wyjścia z ostrych polemik w Kościele (s. 16). Koch proponuje trzy kroki duchowej terapii Kościoła, co odpowiada trzem rozdziałom książki (s. 18-19).

Pierwszy krok polega na diagnozie kryzysu Kościoła we współczesności, którą zawiera część pierwsza książki (s. 21-54). Autor omawia najpierw dwie wizje Kościoła, które nazywa „wielkanocno-tryumfalistyczną” i „depresyjno-wielkopiątkową”, by zaproponować drogę wyjścia w postaci „Kościoła Wielkiej Soboty” (s. 28-29). Następnie zwraca uwagę na socjologiczną diagnozę Kościoła, przywołując tezę sekularyzacyjną M. Webera i akcentowaną obecnie tezę pozakościelnej religijności; omawia kościelny narcyzm i zasadę inkarnacyjną Kościoła. Krok drugi to anamneza, czyli przypomnienie, na czym polega istota i misja Kościoła w chrześcijańskiej wierze. Odpowiada temu część druga książki (s. 55-87). Autor zaznacza najpierw, że jest trudność w odpowiedzi na pytanie: czym jest Kościół w swojej istocie? (s. 55). Następnie odwołuje się do przyjętej przez Sobór Watykański II triady w ukazywaniu Kościoła: *mysterium – communio – missio*, którym przypisuje odpowiednio: przyjmowanie – uwielbienie – rozdzielanie (s. 59-71). Wreszcie odwołując się do *Credo* Kościoła, omawia cztery znaki rozpoznawcze Kościoła: jedność – świętość – apostołskość – powszechność (s. 72-87). Trzeci krok jest próbą terapii i zawiera pytanie o uwarunkowania dla przyszłości Kościoła. Uwagi do tych rozważań znajdujemy w trzecim rozdziale, zatytułowanym „Potencjał przyszłościowy Kościoła” (s. 89-120). Autor zwraca uwagę na obecność konfliktów w Kościele, czyniąc je swego rodzaju kryterium, następnie podaje reguły rozwiązywania konfliktów, odnosząc się przy tym do problemu struktur

w Kościele, by w końcowej części rozważań podkreślić współczesne zagrożenia indywidualizmem, desolidaryzacją i koncentracją na doczesności. Rozwiązaniem jest – według Autora – w tym kontekście głoszenie przez Kościół zmartwychwstania i Wielkanocy.

Wśród niewątpliwych walorów omawianej książki należy podkreślić ogromną erudycję Autora i odwagę w podejmowaniu zagadnień będących w ogniu dyskusji o Kościele. Wyczuwa się przy tym doświadczenie ekumeniczne Kościoła w Szwajcarii. Dla czytelników, chociaż po części zaznajomionych z twórczością teologiczną kard. Kocha, nie są zaskoczeniem jego barwne porównania i zwroty, jak wielokrotnie powracający „kościelny narcyzm”, „kościelne połoźnictwo” czy „eklezyjalna gimnastyka ciężowa” (s. 125). Należy zgodzić się z wieloma spostrzeżeniami, postulatami i wnioskami Autora. Odnoszą się one chociażby do kultury prowadzenia sporów oraz rozwiązywania wewnątrzkościelnych konfliktów, zwiększenia roli synodalności w Kościele (s. 113) czy większego zastosowania zasady pomocniczości w życiu Kościoła (s. 113n). Wiele z tych uwag Kocha znajdujemy we wzmiankowanym artykule *Zepchnięci na margines czy sól ziemi?*, opublikowanym na łamach „Homo Dei”.

W niektórych postulatach Koch zdaje się wyprzedzać czy też być prekursorem nauczania papieża Franciszka. Chodzi m.in. o potrzebę wyjścia Kościoła (s. 68), o kwestię relacji Kościoła powszechnego i Kościołów lokalnych, tak mocno akcentowaną przez obecnego papieża (s. 85), o zwrócenie uwagi na problemy struktur Kościoła i potrzebę jego decentralizacji, na symbolikę miasta (s. 17) i jego znaczenie we współczesnej kulturze, a także konieczność hierarchii prawd w nauczaniu Kościoła (s. 62). Wiele z tych postulatów znajdujemy zwłaszcza w adhortacji *Evangelii gaudium* obecnego Ojca Świętego.

Jednakże niektóre z wniosków i tez Autora wydają się co najmniej dyskusyjne lub wątpliwe. Zwróćmy uwagę tylko na niektóre. Koch wielokrotnie, niemalże jak mantrę, powtarza uwagę o kościelnym narcyzmie. Nigdzie jednak nie uzasadnia, na jakiej podstawie czyni ją jednym z zarzutów pod adresem Kościoła. Nie wiadomo też, dlaczego Autor stawia konflikty w Kościele jako kryterium rozważań odnoszących się do szukania dróg wyjścia z aktualnych problemów (s. 89n). Pisząc z kolei o sporze dwóch koncepcji Kościoła (konserwatywnej i postępowej), proponuje drogę „mimo to miłości” do Kościoła i twierdzi, „że potrafi ona precyzyjnie rozróżniać między Kościołem a kierownictwem Kościoła, że wie ona, iż Kościół to coś znacznie więcej jak sam urząd w Kościele” (s. 107). Czy nie jest to przejaw naiwnego oczekiwania? Na jakiej bowiem podstawie twierdzi, iż zwolennicy tego rozwiązania będą zdolni do precyzyjnego rozróżniania? Autor kilkakrotnie powraca do wątpliwych według niego nominacji biskupich, nie nazywając ich wprost (chodzi zapewne o nominacje bpa Wolfganga Haasa w Szwajcarii i bpa Kurta Krenna w Austrii, jak artykułuje to tłumacz, ks. R. Biel – s. 12). Wątpliwości budzi jednakże kryterium oceny biskupów. Autor pisze: „Z tych obserwacji da się wyciągnąć uzasadniony wniosek, że dobrym biskupem jest taki, który nie czyni

wszystkiego, co wolno mu czynić od strony prawno-kanonicznej, a w przeciwieństwie do tego, złym z kolei jest taki, który czyni wszystko, co mu prawno-kanonicznie wolno” (s. 112). Czymś nieprzekonywającym, o ile nie wątpliwym, jest także uznanie reformy struktur Kościoła za decydujący znak wiarygodności Kościoła (s. 114) czy też uogólniający zarzut pod adresem Kościoła, że jest stróżem porządku, zamiast być znakiem cierpliwości i wyrozumiałości Boga (s. 99).

Mimo poczynionych uwag krytycznych, książka kard. Kurta Kocha *Kościele, dokąd zmierzasz?* jest ważnym głosem w eklezyjalnej dyskusji na temat problemów współczesnego Kościoła. Pisana z pozycji doświadczeń Kościoła w Szwajcarii może być inspiracją dla dyskusji i poszukiwań Kościoła w Polsce na początku XXI wieku.

Ks. Bogdan Giemza SDS

Jan Paweł II wobec islamu i muzułmanów w krajach Unii Europejskiej. Wybór dokumentów. Wybór i wstęp Sylwia Górzna, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku, Słupsk 2015, ss. 410.

Problematyka związana z obecnością muzułmanów „w otoczeniu” chrześcijan, czy też w ogóle w kontekście kultury chrześcijańskiej jest ważnym wyzwaniem pastoralnym. Fala emigrantów, w tym również uchodźców, zalewająca – za przyzwoleniem polityków Unii Europejskiej – Stary Łąd jest wyzwaniem duszpasterskim dla Kościoła. Wypracowanie strategii pastoralnych w tym kontekście jest nakazem chwili. Dziś teologowie pastoralni powinni poznawać również świat innych religii, by móc podjąć odpowiednie działania, inspirowane Ewangelią i nauczaniem Kościoła. Stąd w niniejszym omówieniu zwrócimy uwagę na temat podjęty w książce, która nie wpisuje się w dziedzinę troski duszpasterskiej Kościoła, ale której tematyka nie może być obojętna dla pastoralistów i duszpasterzy – przebiterów, diakonów, teologów, katechetów. Wystarczy tylko wskazać na fakt związków małżeńskich (czy partnerskich), gdzie stronami są wyznawcy chrześcijaństwa i islamu, by przekonać się do zasadności powyższych stwierdzeń.

W 2006 roku nakładem Wydawnictwa Naukowego Akademii Pomorskiej w Słupsku ukazało się dzieło: *Jan Paweł II wobec islamu i muzułmanów w krajach Unii Europejskiej. Wybór dokumentów.* Wybór i wstęp Sylwia Górzna, Słupsk 2015. Redaktorka tego kompendium jest adiunktem w Instytucie Historii i Politologii Akademii Pomorskiej w Słupsku. Wskazane dzieło wiąże się z innym zbiorem przez nią opracowanym i wydanym rok później, a zatytułowanym: *Jan Paweł II wobec konfliktu zbrojnego na Bałkanach. Dokumenty papieskie.* Wybór i wstęp Sylwia Górzna, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2016, ss. 493. Dzieła te